

Н. О. Савельєва-Кулик

Національна медична академія
післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

САНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ В ФОРМАТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

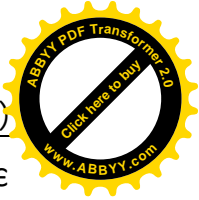
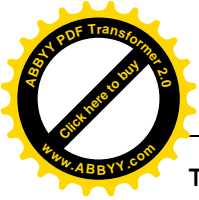
Розкриваються питання впровадження в післядипломну медичну освіту нового циклу тематичного удосконалення для лікарів, який висвітлює сучасні методики музичної терапії. Проводиться обґрунтування вивчення деяких моделей музикотерапії та саногенетичного потенціалу звуку, як основи вказаного методу оздоровлення.

Ключові слова: санологія, післядипломна медична освіта, відновлювальна медицина, активаційна терапія, музична терапія.

Постановка проблеми. За сучасними поглядами, під відновлювальною медициною (ВМ) розуміють систему наукових знань та практичної діяльності, спрямованих на відновлення функціональних резервів людини, підвищення рівня її здоров'я та якості життя, знижених внаслідок несприятливого впливу чинників довкілля, характеру діяльності чи хвороби (на етапі одужання чи ремісії), шляхом застосування переважно немедикаментозних методів. Отже, сфера компетенції цього нового напрямку відзначається широкими межами: від відновлення здоров'я у здорової людини до відновлення найважливіших функцій організму на всіх етапах профілактики та медичної реабілітації [3, с. 91]. При цьому організм людини розглядається поза нозологічним підходом, концентруючи увагу фахівців на оцінці та відновленні здатності до саморегуляції та адаптації [7, с. 48].

Корекційні технології ВМ включають спектр методик, серед яких широко застосовуються природні та преформовані фізичні чинники, фізичні вправи, лікувальне та оздоровче харчування, гомеопатичні засоби, ароматерапія, традиційні методи лікування, психотерапевтичні, біоенергоінформаційні та інші немедикаментозні лікувально-профілактичні технології [3, с. 92].

Збереження потенціалу здоров'я людини на відповідному рівні значною мірою забезпечується оптимальним станом фізіологічних резервів різних її органів та систем. Тому сучасна стратегія одужання спирається на принципи, відповідно до яких зниження питомої ваги хвороби досягається за рахунок збільшення функціональних резервів організму особистості,

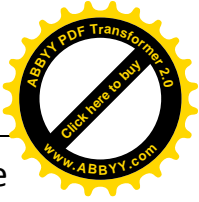
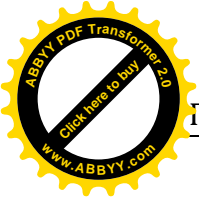
тобто її потенціалу здоров'я. Вказана оптимізація функцій передбачає регуляторний принцип впливу. За таких умов мають виключатись як процеси надмірної стимуляції, так і різкого пригнічення клінічно значущих симптомів хвороби [1, 6; 2, с. 54–56].

Прийнято вважати, що процес одужання – це повернення здоров'я на безпечний рівень шляхом активації різних механізмів, і його можна проводити при будь-якому початковому стані здоров'я, а вектор впливу спрямовувати в бік підвищення рівня здоров'я [2, с. 48]. Вказані положення знаходять своє практичне втілення при переосмисленні сталих принципів медикаментозного лікування з позицій сучасних лікувально-оздоровчих концепцій, серед яких особливе місце займає звукотерапія, або музична терапія (МТ).

За визначенням одного з провідних дослідників, С. Шушарджана, МТ – це система психосоматичної корекції здоров'я за допомогою музично-акустичних впливів [10, с. 32]. МТ є мультидисциплінарним фахом, який за європейськими стандартами потребує від спеціаліста ґрунтовних знань, щонайменше, з медицини, музики та психології. У вітчизняному масштабі вказані особливості, імовірно, і зумовили пріоритетність розвитку та практичного втілення безмежного оздоровчого потенціалу звуку саме в психолого-педагогічній діяльності.

Парадоксальним явищем можна вважати той факт, що, незважаючи на визнання сучасними дослідниками звуку як динамічного фактору регуляції саногенезу, МТ в українському форматі залишається прерогативою практичної діяльності психологів та педагогів, більш того, частіше як складова частина занять з арт-терапії чи терапії засобами мистецтв.

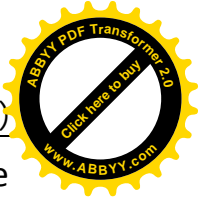
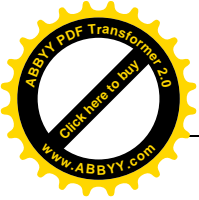
В українському вимірі застосування музики в медицині до цього часу, на жаль, обмежується лише вузько прикладним характером – епізодичне залучення музики до лікувального процесу як відволікаючого, релаксуючого чиннику у комплекс немедикаментозних заходів (спектр психотерапевтичних методик) чи (майже казуїстично) фармлікування. Таким чином, невирішеною залишається проблема інтеграції сучасних знань та можливостей МТ безпосередньо в освітньо-практичний медичний простір.

Аналіз актуальних досліджень. В 1991 році в Україні вперше в світі з ініціативи професора Г. Апанасенка була затверджена нова лікарська спеціальність – санологія (медичний розділ валеології), та визначені критерії санології як науки, її теоретико-методологічні основи, понятійний апарат. Одним з пріоритетних напрямків санології виокремлено розділ, присвячений методам збереження та відновлення здоров'я. В межах післядипломної медичної освіти за фахом «Санологія» теоретико-практичний базис вказаного розділу був методично розроблений та представлений у програмах спеціалізації, передатестаційних циклів та циклів тематичного удосконалення лікарів. Прикладом може слугувати цикл тематичного удосконалення «Дитяча санологія». Метою навчання на циклі тематичного удосконалення «Дитяча санологія» є підвищення рівня знань лікарів-педіатрів з медичних аспектів валеології. Навчання здійснюється відповідно до програми підготовки лікарів-санологів, яка відображає теоретико-практичні питання формування, збереження та відновлення фізичного та психічного здоров'я дитини. При цьому один з розділів програми присвячений вивченню методів підтримки і зміцнення здоров'я дітей засобами арт-терапії, в цілому, і музичного мистецтва, зокрема. Однак, слід відзначити, що, відповідно до навчального плану та програми згаданого циклу тематичного удосконалення, вивчення лікарями методик терапії засобами мистецтв обмежено оглядовою проблемною лекцією.

Метою даної роботи стало обґрунтування впровадження в післядипломну медичну освіту та розгляд принципів організації викладання з санологічних позицій нового циклу тематичного удосконалення «Терапія мистецтвом як система психосоматичної гармонізації людини», який висвітлює, зокрема, сучасні, доступні для лікарів методики терапії музикою.

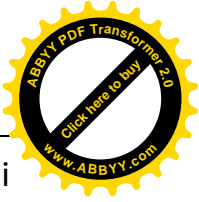
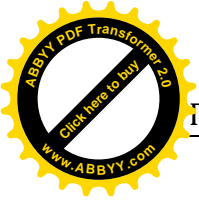
Виклад основного матеріалу. Музика є вагомим вібраційним чинником, що на основі явища резонансу синхронізує частоти музичних звуків з вібраціями біополя і клітин організму людини [4, с. 132]. Це зумовлює нерозривну єдність музики як виду мистецтва, та медицини, як галузі науки.

В доісторичних свідченнях знаходимо твердження про лікування не лише травами та ножем, але й, перш за все, словом, звуком. Аполон в грецькій міфології вважався покровителем наук та мистецтв, богом-лікарем. Традиційна китайська музика, насамперед, призначалась для лікувального впливу. Ведичні вчені Індії та філософи школи Піфагора розглядали всі фізичні форми як прояв музики. Стародавні доктрини стверджували, що життя і здоров'я залежать від безперервного спектру відносин і гармонійних зв'язків, які об'єднують тіло і свідомість з суспільством і природним світом. Ці земні гармоніки і відносини (аналогі звуку та музики) сприймалися як відлуння або резонанс космічної музики. При цьому відображення в земних звуках божественних законів гармонії ототожнювалося з можливістю полегшення страждань (лікування), зцілення (оздоровлення) [9, с. 25–31]. За сучасними поглядами звук вважають динамічним чинником, який здатен регулювати саногенез. При цьому частота, тембр, гучність музичних тонів вказуються як біологічно активні параметри впливу, а музика, написана у відповідності до законів гармонії, виконує роль цілеспрямованого контрольованого виклику для підтримки в організмі антистресорних реакцій активації [8, с. 35–36].

Античний лікар Клавдій Гален (129–199 рр.) ідеал лікаря бачив у всебічній освіті, в рамках якої музиці відводилось особливе місце. В ранньому середньовіччі Кассіодор (487–583 рр.) дотримувався цієї концепції, і Алькуїн (730–804 р.р.) із оточення Карла Великого підняв її на належну висоту: медицина була прирівняна до музики у так званих семи «*Artes liberales*». Тому вже в X столітті передумовою для вивчення медицини вважалось опанування мистецтвом. Ця вимога в XIII столітті стала обов'язковою для університетського плану навчання. Так, на медичному факультеті в Парижі з 1426 р. було обов'язково наказано, що студенти-медики, отримуючи звання доктора, мають пройти атестацію з різних видів мистецтв, зокрема теорії музики [6, с. 10–14].

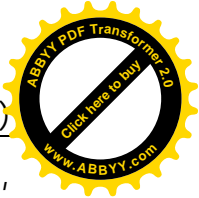
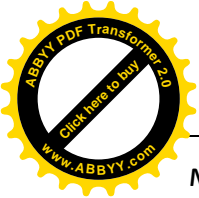
У XX столітті в США, в країнах Європи і в Росії МТ стала професійною спеціалізацією в сфері оздоровчих технологій ВМ [5, 11; 14]. Однак, в українському вимірі МТ лиш починає набувати розвитку (здебільшого, в межах арт-терапії) зусиллями практичних психологів та мистецтвознавців-педагогів.

Відомо, що лікувально-оздоровчі впливи музики обумовлені слуховим, вібротактильним, акупунктурно-меридіональним та біорезонансним компонентами [10, с. 65]. З позицій теорії стресу та адаптації сприятливі для організму антистресорні реакції (тренування та активації) можна викликати за допомогою різних чинників: фізичного навантаження, електромагнітних полів та інших впливів, зокрема акустичних [2, с. 43]. Тому МТ можна вважати новим перспективним методом оздоровлення людини.

З метою реалізації розглянутих принципів кафедрою спортивної медицини та санології НМАПО імені П. Л. Шупика було розроблено та впроваджено новий теоретико-практичний цикл тематичного удосконалення для лікарів «Терапія мистецтвом як система психосоматичної гармонізації людини» тривалістю один тиждень. Метою навчання на циклі є ознайомлення лікарів лікувально-профілактичних закладів будь-якого фаху з можливостями гармонізації особистості засобами мистецтва, зокрема МТ. Вказаний цикл є частиною роботи по виконанню програм Міністерства охорони здоров'я України з формування здорового способу життя населення та профілактики захворюваності.

Неможливо заперечувати те, що практичні вміння застосовувати саногенетичний потенціал звуку потребують від фахівців у галузі МТ знань, щонайменше, з медицини, музики та психології. Однак, в межах валеологічного базису післядипломної медичної освіти уявляється можливим та виправданим впровадження курсу, який висвітлює деякі технології оздоровчих можливостей музики в медицині. Серед вибраних моделей МТ, які впроваджено у навчальний процес на циклі «Терапія мистецтвом як система психосоматичної гармонізації людини», у медичній практиці застосовуються: функціональна музика (за принципами ерго- і трофотропного впливу), окремі методики рецептивної МТ (комунікативна, реактивна, регулятивна методики за принципом подібності та аналогії в регуляції функціональних станів; музично-психологічний масаж), музикоароматерапія, музикофармакотерапія, основи музикорефлексотерапії, а також інтермодальної психосоматичної гармонізації шедеврами мистецтва (афористика, живопис, музика). Перевагою зазначених форм МТ є те, що вони не потребують від лікаря умінь терапевтичної імпровізації на

музичному інструменті або вокальних навичок, але, разом з тим, невимушено та ефективно доповнюють лікувальний процес.

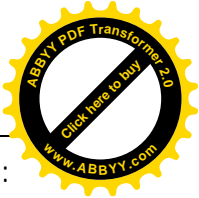
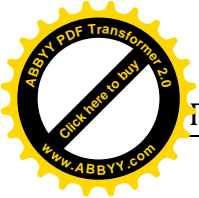
Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, в такий спосіб викладання окремих практичних методик МТ в системі післядипломної медичної освіти дає можливість лікарям будь-якого фаху застосовувати прості, економічні методи, які не лише спрощують досягнення лікувального комплаенсу, але й потенціюють механізми психосоматичної аутогармонізації, розширюють палітру можливостей діагностики та неагресивного лікування. Разом з тим, опанування моделями використання музики в практичній діяльності лікаря дозволить піднести мистецтво повсякденного лікування до належного йому рівня лікування мистецтвом.

В цілому ж, впровадження МТ в систему базисних санологічних знань лікарів на етапі післядипломного удосконалення можна вважати кроком до розширення терапевтичних можливостей фахівців-практиків в широкому спектрі активаційних методів лікування.

Перспективою подальшого педагогічного пошуку на шляху інтеграції МТ у медичний науково-практичний простір, імовірно, можна вважати розробку методичного посібника з терапії музикою для лікарів. Перспективи ж розвитку МТ в цілому вбачаються, перш за все, у розширенні та об'єднанні інформаційного простору і досягненні належного науково-практичного комплаенсу між представниками мистецтва, психології та медицини. Подібний ефективний діалог уявляється запорукою успіху в становленні та визнанні МТ як саногенетичної технології у вітчизняному масштабі, що забезпечить нові можливості усвідомленого застосування звуку як основи розглянутого методу оздоровлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г. Л. Валеология и новая парадигма здравоохранения / Г. Л. Апанасенко // Валеология: перші досягнення та перспективи : науково-практична конференція з міжнародною участю, 22-23 листопада 2005 р. – К., 2005. – С. 5–8.
2. Апанасенко Г. Л. Индивидуальное здоровье: теория и практика / Г. Л. Апанасенко, Л. А. Попова. – К. : Медкнига, 2011. – 108 с.
3. Апанасенко Г. Л. Восстановительная медицина: состояние проблемы / Г. Л. Апанасенко // Сучасні технології досягнення здоров'я та довголіття : науково-практична конференція з міжнародною участю, 13-14 травня 2009 р. – К., 2009. – С. 90–97.
4. Драганчук В. Музична терапія: теорія та історія / Вікторія Драганчук. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 225 с.
5. Ключев А. С. Музыкальная терапия: эстетико-психологический и клинический аспекты / Ключев А. С. – СПб. : СПбГИПСР, 2010. – 35 с.

6. Ноймайр А. Музыка и медицина : в 2 т. / Антон Ноймайр. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – Т. 1 : На примере Венской классической школы. – 1997. – 448 с.
7. Попова Л. А. Здоровье и болезнь с позиции системного подхода к человеку / Л. А. Попова // Валеология: перші досягнення та перспективи : науково-практична конференція з міжнародною участю, 22-23 листопада 2005 р. – К., 2005. – С. 46–51.
8. Самсонова Г. О. Звукотерапия. Музыкальные оздоровительные технологии / Г. О. Самсонова. – Тула–Москва : Дизайн-Коллегия, 2009. – 248 с.
9. Шабутін С. В. Зцілення музикою / Шабутін С. В., Шабутіна І. В., Хміль С. В. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 191 с.
10. Шушарджан С. В. Руководство по музыкальной терапии / Шушарджан С. В. – М. : Медицина, 2005. – 450 с.
11. Töpker R. Reader musiktherapie / Rosemarie Töpker. – Münster : Institut für Musikwissenschaft und Musikpädagogik Westfälische Wilhelms-Universität, 2008. – 174 s.

РЕЗЮМЕ

Н. А. Савельева-Кулик. Санологические подходы к организации преподавания музыкотерапии в формате последипломного медицинского образования

Раскрываются вопросы внедрения в последипломное медицинское образование нового цикла тематического усовершенствования для врачей, освещающего современные методики музыкальной терапии как основы указанного метода оздоровления.

Ключевые слова: санология, последипломное медицинское образование, восстановительная медицина, активационная терапия, музыкальная терапия.

SUMMARY

N. Savelyeva-Kulyk. Sanological approaches to the teaching of music therapy in the form of postgraduate medical education.

The article is dedicated to the evaluation of problems of a new cycle of thematic advanced training for physicians in postgraduate medical education, which illuminates the modern techniques of music therapy as the basis of this method of recovery is justified in the article.

Key words: sanology, postgraduate medical education, rehabilitative medicine, activation therapy, music therapy.

УДК 372.36

С. А. Тітаренко, Ю. І. Крамаренко

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК СКЛАДОВОЇ ІМІДЖУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто особливості організації здоров'язберезувального середовища в дошкільних навчальних закладах. Обґрунтовано основні педагогічні умови забезпечення здоров'язберезувального середовища як складової іміджу дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, здоров'язберезувальне середовище, педагогічні умови, імідж, діти дошкільного віку, фізичне виховання, здоров'язберезувальна освіта, здоров'я.